

فلسفه شکل‌گیری و اهداف

برنامه‌های نورالأنوار و جامع تفاسیر

تراب فولادی *

Tfooladi@noornet.net

اشاره

با ورود برنامه جامع تفاسیر در ساحت پژوهش‌های قرآنی و استقبال چشمگیر محققان، اکنون و پس از گذشت چهار سال از تولید آخرین نسخه آن، ترسیم چشم‌اندازی روشن، نویدبخش کاربران و مخاطبان این دانشنامه بزرگ قرآنی است. مقاله پیش رو، در صدد گزارش فلسفه شکل‌گیری برنامه جامع تفاسیر، سیر تکاملی، اهداف و چشم‌انداز آن است.

کلیدواژگان: جامع تفاسیر، کتابخانه استاندارد، رابط کاربری، دانشنامه، نرم‌افزار.

مقدمه

نرم‌افزار جامع تفاسیر، به عنوان یک برنامه قرآنی، متضمن دو بخش «کتابخانه» و «دانشنامه» با امکانات متنوعی، از جمله: متن قرآن، نمایش، جست‌وجو، آیات در تفاسیر، کتب لاتین، ترجمه، تفسیر، پژوهش‌های حدیثی، تجزیه و ترکیب، لغت‌نامه، ترتیل، قرائت مجلسی، نگارخانه، کتاب‌شناسی و سایر امکانات می‌باشد.

رابط کاربری نرم‌افزار، سه زبانه است و برای کاربران، سه زبان: فارسی، عربی و انگلیسی قابل استفاده است. این برنامه به عنوان پُرافتخارترین محصول نرم‌افزاری مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی در طول سالیان گذشته تاکنون بوده است. در ادامه نوشتار، این موفقیت‌ها را بر خواهیم شمرد.

* پژوهشگر گروه قرآن مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور).

فلسفه شکل‌گیری و سیر تکاملی برنامه جامع تفاسیر

با ورود فناوری اطلاعات و کاربرد مفید و پرشتاب آن در رشد و توسعه دانش، و درست در زمانی که هنوز در جامعه ما استفاده از کامپیوتر آن‌چنان مرسوم و مقدر نبود، با آینده‌نگری بسیار هوشمندانه‌ای که در ۳۰ سال قبل از سوی رهبر معظم انقلاب اسلامی شاهد بوده‌ایم، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی نور تأسیس شد تا با استخدام ابزارهای فنی، شروع یک جهش بزرگ در نشر آثار علوم اسلامی رقم زده شود. در همین جهت، پژوهش بر روی قرآن از فعالیت‌های اولیه مرکز نور بود.

شایان ذکر است، شکل‌گیری جامع تفاسیر با تولید نورالانوار ۱ آغاز شد و با نورالانوار ۲ و ۳ شتاب گرفت (۱) تا در نهایت، جامع تفاسیر ۱، ۲، ۳ و ۴ تولید گردید. (۲)

۲/۵ و ۳ تولید و عرضه شده است.

جدیدترین نسخه این نرم‌افزار، در سال ۱۳۹۴ تولید است که در این مقاله، به بررسی آن پرداخته می‌شود.

جامع تفاسیر و چشم‌انداز آن

دانشنامه چندرسانه‌ای جامع تفاسیر، بزرگ‌ترین دانشنامه قرآنی در جهان اسلام است. این برنامه فاخر، ضمن پاسداشت متون ارزشمند تفسیری، فضای مناسبی را برای انس بیشتر با آیات الهی و بهره‌مندی روزافزون از دریایی بی‌کران این کتاب آسمانی فراهم می‌نماید. از این رو، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) برنامه حاضر را با محتوایی غنی و امکاناتی مفید تهیه و تولید کرده و مسیر پژوهش را برای پژوهشگران علوم اسلامی و دانش‌پژوهان قرآنی هموار ساخته است. در این نرم‌افزار، سعی شده که به صورت جامع و کامل، کتب و منابع تفسیری فرق و مذاهب اسلامی شیعی و سنی و زیدی و... و از تمام روش‌ها و گرایش‌های تفسیری، از جمله: کلامی، عرفانی، فلسفی، فقهی، روایی و ادبی، تا حد امکان آورده شود.

کتابخانه نسخه کنونی جامع تفاسیر (نسخه ۳)، مشتمل بر قریب ۵۰۰ عنوان کتاب تفسیری و ترجمه و فرهنگ‌نامه قرآنی در ۲۱۹۲ جلد به همراه قابلیت‌های متعدد است؛ امکاناتی همچون: فهرست درختی، فهرست گزینشی، مقایسه و توانمندی‌های پژوهشی مانند:

فلسفه شکل‌گیری نرم‌افزار جامع تفاسیر، از ابتدای تشکیل کتابخانه‌ای جامع از متون تفسیری قرآن و در دسترس قرار دادن این متون برای عموم محققان و قرآن‌پژوهان، و همچنین آماده‌سازی یک دانشنامه با قابلیت‌های لازم بوده است که بحمدالله با تلاش‌های صورت‌گرفته در همه بخش‌های مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور)، گنجینه ارزشمند «جامع تفاسیر» امروزه با مخاطبان فراوان خود و کسب افتخاراتی ارزشمند، محصولی شناخته‌شده در جامعه علمی، اعم از مراکز حوزوی و دانشگاهی می‌باشد.

این نرم‌افزار، در ابتدا به نام نورالانوار در سه نسخه تولید و عرضه شده است. نورالانوار ۲، به عنوان نخستین دانشنامه چندرسانه‌ای قرآن کریم عرضه شد که مشتمل بر چند تفسیر شیعی (تفسیر عیاشی، تفسیر قمی، مجمع البیان، تفسیر منسوب به امام حسن عسکری (ع)، شواهد التنزیل، تفسیر شبر، تفسیر المیزان، ترجمه المیزان و تفسیر نمونه) به همراه قابلیت‌ها و بخش‌هایی چون: نمایش، جست‌وجو، ترجمه، تفسیر، پژوهش‌های حدیثی، نگارخانه و لغت‌نامه بود.

سپس، از سال ۱۳۸۳ به نام جامع تفاسیر ۱ به بازار عرضه شد و در سال‌های بعد، برنامه به‌مرور ارتقا یافت و تاکنون در نسخه‌های ۲،

نمایه‌زنی، حاشیه‌نویسی، رنگی‌کردن، علامت‌گذاری و انتقال اطلاعات متون و فهرست‌ها به سایر برنامه.

بخش دیگر برنامه، دانشنامه است که بر محور انتخاب یک آیه از طریق نشانی آیات و یا جست‌وجو در آیات استوار است. کاربر می‌تواند از طریق کارتابل «نمایش»، به تمامی امکانات دانشنامه بر محور آن آیه دسترسی پیدا کند. امکانات عرضه‌شده در دانشنامه بر محور آیه، عبارت‌اند از: ترجمه، تفسیر، حدیث، تجزیه و ترکیب، نگارخانه، لغت‌نامه، آوانگاری.

بخش‌های دیگر برنامه، عبارت‌اند از: پژوهش‌های حدیثی، ترتیل، قرائت مجلسی، کتاب‌شناسی و سایر امکانات.

دو برنامه «نورالأنوار» و «جامع تفاسیر»، تاکنون موفق به کسب افتخارات متعددی در جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های داخلی و خارجی به شرح ذیل شده‌اند:

۱. دریافت رتبه سوم تحقیقات کاربردی جشنواره خوارزمی تهران (۱۳۷۸/۱۰/۳۰) توسط نرم‌افزار نورالأنوار ۲ در سیزدهمین جشنواره بین‌المللی خوارزمی در نمایشگاه جشنواره بین‌المللی خوارزمی؛

۲. کسب عنوان «خادم القرآن» در نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم تهران (۱۳۷۷/۹/۳۰) به جهت تولید نورالأنوار ۲؛

۳. نرم‌افزار نورالأنوار ۲، حائز رتبه شایسته تقدیر تهران (۱۳۷۷/۱۰/۳۰) در بخش علوم دینی اولین جشنواره نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای در نمایشگاه جشنواره نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای؛

۴. کسب مدال طلای نمایشگاه ابداعات و اختراعات باسل سوریه دمشق (۱۳۸۱/۱/۲۲) توسط نرم‌افزار نورالأنوار ۲ در یازدهمین نمایشگاه ابداعات و اختراعات باسل سوریه؛

۵. کسب رتبه سوم برای نرم‌افزار نورالأنوار ۲/۲ در بخش عمومی نخستین جشنواره بین‌المللی نرم‌افزارهای قرآنی در نمایشگاه جشنواره بین‌المللی نرم‌افزارهای قرآنی؛

۶. دریافت جایزه اجلاس جامعه جهانی ۲۰۰۹ (WSA) مکزیکوسیتی (۱۳۸۸/۶/۱۱) توسط نرم‌افزار جامع تفاسیر، به عنوان بهترین در محتوای الکترونیکی و خلاقیت در نمایشگاه اجلاس جامعه جهانی (WSA)؛

۷. جامع تفاسیر نور، منتخب دستاوردهای رایانه‌ای جمهوری اسلامی ایران در شاخه e-Culture در سومین جشنواره دستاوردهای رایانه‌ای ایران، نمایندگی UN WSIS AWARD در نمایشگاه جشنواره دستاوردهای رایانه‌ای ایران؛

۸. کسب رتبه اول توسط نرم‌افزار جامع تفاسیر، در بخش پژوهشی نخستین جشنواره بین‌المللی نرم‌افزارهای قرآنی؛

۹. کسب رتبه نخست توسط نرم‌افزار جامع تفاسیر نور، در بخش نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای دومین جشنواره ملی رسانه‌های دیجیتال در جشنواره بین‌المللی رسانه‌های دیجیتال؛

۱۰. لوح سپاس تولید نرم‌افزار جامع تفاسیر نور، در دومین جشنواره ملی رسانه‌های دیجیتال.

دانشنامه قرآنی جامع تفاسیر، با وجود قوت و قابلیت‌های فراوانش، نیازمند ارتقا و غنی‌سازی است؛ تا - ان شاء الله - به بلوغ و جامعیت کامل خود برسد. در حال حاضر، پژوهش‌هایی در گروه قرآن مرکز انجام شده که تکمیل‌کننده و توسعه‌دهنده نسخه کنونی خواهد بود و به توفیق الهی، در فرایند تولید نسخه ۴ به نرم‌افزار افزوده خواهند شد. این موارد، عبارت‌اند از:

۱. مفردات قرآن: این پژوهش، در دو فاز «برابرهای فارسی واژگان قرآنی» و «توصیفات معنایی» انجام شده است.

۲. اعلام قرآن: مشتمل بر ۱۷۶۰ علم صریح و غیرصریح در قرآن

دانشنامه چندرسانه‌ای جامع تفاسیر،

بزرگ‌ترین دانشنامه قرآنی در جهان

اسلام است. این برنامه فاخر، ضمن

پاسداشت متون ارزشمند تفسیری، فضای

مناسبی را برای انس بیشتر با آیات الهی و

بهره‌مندی روزافزون از دریایی بی‌کران

این کتاب آسمانی فراهم می‌نماید.

از این رو، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم

اسلامی (نور) برنامه حاضر را با محتوایی

غنی و امکاناتی مفید تهیه و تولید کرده و

مسیر پژوهش را برای پژوهشگران علوم

اسلامی و دانش‌پژوهان قرآنی هموار

ساخته است

کریم، به همراه مقالات مربوطه که به دو زبان عربی و فارسی انجام شده است و در حال حاضر، مقالات فارسی بر روی پایگاه جامع قرآنی قرار دارد.

۳. اعراب القرآن: شامل تحلیل صرفی و نحوی آیات قرآن کریم، و همچنین، آرایه‌های ادبی و بلاغی قرآن کریم است که در حال حاضر، تنها بخش اول آن روی پایگاه جامع قرآنی آمده است.

۴. سوره‌نامه: سوره‌نامه، در واقع، شناسنامه سوره‌های قرآن است. در این بخش، برای قرآن و هریک از سوره‌ها شناسه‌ای منسجم با سرفصل‌های یک‌دست از منابع تفسیری و علوم قرآنی تدوین گردیده است. تلاش شده که اطلاعات کامل و جامع سوره، از منابع معتبر گردآوری شود و با حذف موارد تکراری و تکمیل کمبودها با متنی هماهنگ ارائه گردد. مقالات این بخش، به دو زبان فارسی و عربی است. این برنامه نیز هم‌اکنون روی پایگاه جامع قرآنی ارائه شده است.

شایان ذکر است که علاوه بر موارد مذکور، پژوهش‌های انجام‌نشده‌ای نیز در دستور کار گروه قرآن است؛ از جمله آنها، «قرائات و اختلاف قرائات» و «قرآن و عهدین» (۳) است.

در اهمیت علم قرائات، باید گفت اختلاف قرائات و اخذ قرائت صحیح، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است؛ زیرا گاهی همین اختلاف، به بحث‌های کلامی و فقهی مرتبط می‌شود و با توجه به اهتمام مراکز علمی و دانشگاهی به بحث قرائات در سال‌های اخیر، ضرورت دارد که پژوهشی کامل و جامع از قرائات قرآن کریم توسط گروه قرآن مرکز نور آغاز شود و به جامعه علمی و علاقه‌مندان این علم ارائه گردد.

و همچنین، ضرورت و فایده پژوهش تطبیقی قرآن کریم با عهدین (کتاب مقدس)، از آن جهت است که وجوه اشتراک و اختلاف قرآن کریم با این دو کتاب، مشخص شود. با اینکه همه کتب آسمانی دارای خاستگاه واحد و ماهیت وحیانی بوده‌اند، ولی حدوث تحریف در عهدین، استناد و اعتماد به این دو کتاب را با مشکل جدی مواجه کرده است. از این رو، مقایسه محتوایی عهدین با قرآن کریم - که به اعتقاد همه دانشمندان اسلامی مصون از تحریف مانده - حائز اهمیت فراوان است و علاوه بر عموم علاقه‌مندان، مخاطبان اصلی این پژوهش، محققان حوزه دین‌شناسی خواهند بود.

علاوه بر افزودن پژوهش‌های جدید، اهتمام به تکمیل و به حدّ مطلوب رساندن بخش‌های مختلف موجود نیز در دست اقدام خواهد بود؛ از جمله:

نرم‌افزار جامع تفاسیر، به عنوان

یک برنامه قرآنی، متضمن دو

بخش «کتابخانه» و «دانشنامه» با

امکانات متنوعی، از جمله: متن

قرآن، نمایش، جست‌وجو، آیات

در تفاسیر، کتب لاتین، ترجمه،

تفسیر، پژوهش‌های حدیثی، تجزیه

و ترکیب، لغت‌نامه، ترتیل، قرائت

مجلسی، نگارخانه، کتاب‌شناسی و

سایر امکانات می‌باشد

۱. تکمیل ترجمه‌های خارجی قرآن: با توجه به جایگاه و اهمیت ترجمه‌های قرآن به زبانهای مختلف دنیا، به جهت آشنایی مخاطبان آن زبانها با کلام الهی کامل کردن این بخش از نرم‌افزار ضرورت مضاعف خواهد داشت.

۲. تکمیل متون تفسیری: با وجود ارائه و عرضه حدود ۴۰۰ عنوان متن تفسیری در نرم‌افزار جامع تفاسیر، طبیعی است تعداد دیگری از متون قدیمی و همین طور تفاسیر معاصر و جدید، اعم از آیه‌نگاری‌ها و سوره‌نگاری‌ها و تفاسیر ناقص که دارای اعتبار و غنای تفسیری و به دور از مباحث تکراری باشند، باقی مانده باشد. لازم است که این متون نیز افزوده شوند تا جامع تفاسیر به معنای دقیق و حقیقی جامع تمام تفاسیر باشد؛ جز مواردی که از لحاظ مالکیت معنوی و... از آوردن آنها معذور هستیم.

۳. حدیث: در بخش حدیث دانشنامه، روایات مربوط به آیات، اعم از فضایل، تفسیری، موضوعی و مرتبط آورده شده است که این کار، طبق منابع شیعی صورت گرفته است. بهتر است که این بخش، با اضافه شدن برخی از منابع دیگر مذاهب توسعه داده شود. قطعاً اتصال منابع ارزشمندی چون: «جامع البیان»، «تفسیر ابن ابی‌حاتم»، «الدر المنثور» و «تفسیر مقاتل»، بر غنای این بخش خواهد افزود.

۴. کتاب‌شناسی: در این قسمت، اطلاعات مربوط به نسخه‌شناسی،

نسخه کنونی این نرم افزار، دارای دو ورودی «کتابخانه» و «دانشنامه» است. تفکیک کتابخانه و دانشنامه، اگر چه خوب بوده، در عین حال، وجود دو ورودی، استفاده از برنامه را برای کاربران قدری مشکل می کند. چه بسا گاهی مخاطب از یک ورودی از نرم افزار بهره می گیرد و از بخش دیگر، غافل می شود

کتاب‌شناسی و مؤلف‌شناسی برای کاربر فراهم است که از طریق دو فهرست «کتاب» و «مؤلف»، قابل دسترسی است. متأسفانه، تاکنون در مواردی اطلاعات بخش «کتاب‌شناسی» و «درباره مؤلف» خالی مانده است و به عنوان یک نقطه ضعف برنامه دیده می‌شود. لازم است، در صورت حمایت‌های لازم بودجه‌ای، اطلاعات تکمیلی این کار در گروه ویکی نور انجام پذیرد و به برنامه اضافه شود. در بخش عربی نیز اطلاعات بخش «کتاب‌شناسی» و «درباره مؤلف»، به طور کامل خالی است و در واقع، کاربر عرب‌زبان از این اطلاعات بی‌بهره است.

۵. نگارخانه: در این بخش، ۲۱۴ تصویر و بیش از ۳۶ قطعه فیلم مربوط به آیات ارائه شده است و علاوه بر آن، کاربر می‌تواند از دیدن نمایش ویژه آیات و شنیدن بعضی از تلاوت‌های دلنشین آیات که همراه فیلم و اسلاید است، بهره ببرد. بخش نگارخانه نرم‌افزار، نیازمند اصلاح است و علاوه بر توسعه این بخش، جایگزینی کلیپ‌های جدیدتر و با کیفیت بهتر، ضرورت دارد.

۶. غنابخشی به بخش تلاوت: در حال حاضر، قرائت مجلسی حاوی بیش از ۱۴۰ قطعه صوت قرائت مجلسی از قاریان مشهور جهان، مانند: مصطفی اسماعیل، عبدالباسط، محمدصدیق منشاوی، شحات محمد انور، کریم منصوری و شهریار پرهیزگار، در بیش از ۷۰ ساعت تلاوت است. این مقدار از قرائت، قابل توسعه و غنابخشی است. همین طور، بخش ترتیل نرم‌افزار، حاوی ۱۷ ترتیل کامل قرآن از اساتیدی چون: سعد الغامدی، منشاوی،

عبدالباسط، پرهیزگار و امام جمعه، و نیز دوره کامل تحقیق استاد خلیل حصری می‌باشد. افزون بر این، کاربر می‌تواند ضمن انتخاب سوره، جزء و یا حزب مورد نظر، ترتیل دلخواه خود را برگزیند. ارائه ترجمه گویا، از دیگر ویژگی‌های مهم این قسمت به شمار می‌آید. کاربر می‌تواند از قابلیت انتخاب قرائت تنها، ترجمه تنها و یا قرائت و ترجمه هم‌زمان بهره‌مند شود.

شایان ذکر است، وجود برخی اشکال‌ها و کاستی‌ها در هر کار پژوهشی گسترده‌ای همچون جامع تفاسیر، امری ممکن و طبیعی است. بنابراین، در نسخه کنونی برنامه، برخی اشکال‌ها هست که در نسخه بعدی، رفع و اصلاح خواهد شد. این موارد، عبارتند از:

۱. اشکال در ریشه برخی کلمات قرآنی: در نسخه کنونی، حدود ۲۵ کلمه قرآنی ریشه اشتباه دارند که در نسخه بعدی اصلاح خواهد شد.

۲. اشکالات فنی: در قسمت‌هایی از برنامه، اشکالات فنی از قبیل اشکال در جست‌وجو وجود دارد. از جمله، اشکال در جست‌وجوی نام کتب در قسمت تفسیر است؛ به عنوان مثال، برای جست‌وجوی نام کتاب «لإعراب المفصل لکتاب الله المرتل» اگر کلمه «المفصل» و یا «المرتل» تایپ شود، نام کتاب نمایش داده می‌شود؛ ولی با جست‌وجوی کلمه «الأعراب»، چیزی یافت نمی‌شود.

۳. وجود اغلاط تایپی در متون: گروه قرآن، مواردی از این اغلاط را احصا کرده است که در نسخه بعدی، اصلاح خواهد شد.

رابط کاربری و گرافیک برنامه

رابط کاربری جامع تفاسیر ۳، از سال ۱۳۸۳ تاکنون، تغییری نداشته است و در واقع، با همان رابط کاربری نسخه ۱ ارائه شده است؛ جز اینکه قابلیت‌های کتابخانه در نسخه ۳ ارتقا پیدا کرده بود و از این جهت، با نسخه ۲ متفاوت است؛ ولی قابلیت دانشنامه، متناسب با همان نسخه ۱ و بدون هرگونه ارتقا باقی مانده است.

به هر حال، نسخه کنونی این نرم‌افزار، دارای دو ورودی «کتابخانه» و «دانشنامه» است. تفکیک کتابخانه و دانشنامه، اگر چه خوب بوده، در عین حال، وجود دو ورودی، استفاده از برنامه را برای کاربران قدری مشکل می‌کند. چه بسا گاهی مخاطب از یک ورودی از نرم‌افزار بهره می‌گیرد و از بخش دیگر، غافل می‌شود. همین امر، خود ناخواسته یک عیب محسوب می‌شود؛ اما خوشبختانه در طراحی جدید، کتابخانه و دانشنامه تجمیع و ادغام شده و در قالب کتابخانه استاندارد محصولات نور و با گرافیکی

اصلی یک نظریه و صاحب یک سخن دست می‌یابد. بدین صورت، پنجره‌ای جدید برای ارزش‌گذاری کتب و جایگاه علمی مفسران به سوی پژوهشگران باز خواهد شد.

در نرم‌افزار جامع تفاسیر، مشابه‌یابی در سه بخش: «متن قرآن کریم»، «ترجمه‌های قرآن» و «متون تفسیری» به طور مجزا فراهم خواهد شد.

تاکنون پژوهش‌های قرآنی جدیدی صورت گرفته و تحقیقات دیگری نیز در دست طراحی و اقدام می‌باشد. بنابراین، نسخه ۴ جامع تفاسیر، علاوه بر تغییر در محیط کاربری، با محتوایی متفاوت از نسخه ۳ ارائه خواهد شد.

با توجه به اینکه پژوهش‌های جدید قرآنی مرکز، در «پایگاه جامع قرآنی» و در فضای وب در دسترس قرار می‌گیرند، ممکن است برخی از آنها در جامع تفاسیر ارائه نشود. در صورت ارائه تمامی پژوهش‌ها، کارتابل‌های دانشنامه جامع تفاسیر عبارت خواهد بود از: «ترجمه»، «تفسیر»، «نورالأنوار»، «مفردات قرآن»، «اعراب قرآن» و «فرهنگ موضوعی تفاسیر». همچنین، دو پژوهش در دست اقدام، یعنی «قرائات و اختلاف قرائات» و «قرآن و عهدین» نیز در صورت آماده شدن در تاریخ مقرر، می‌تواند بخشی از دانشنامه نسخه ۴ جامع تفاسیر باشند.

رابطه «جامع تفاسیر» و «دانشنامه علوم قرآن» و پیشنهاد ادغام این دو

مباحث علوم قرآنی، با وجود اینکه یک دانش مستقل با موضوعات مشخص می‌باشد، در عین حال، مقدمه و بستری برای تفسیر و فهم قرآن کریم است. زرقانی در تعریف آن می‌گوید: مباحثی است متعلق به «قرآن» از جهت نزول قرآن، ترتیب، جمع، کتابت،

جدید ارائه و عرضه خواهد شد. اصولاً تحلیل و طراحی نسخه ۴ جامع تفاسیر، با هدف تجمیع و ادغام دانشنامه و کتابخانه انجام پذیرفته است.

هم‌اینک، مرکز نور در صدد تولید ابزار کتابخانه استاندارد با محیط کاربری جدید است. با آماده‌سازی کتابخانه استاندارد، تمام برنامه‌های مرکز در آن قالب ارائه خواهند شد. برخی از برنامه‌های تولیدشده جدید مرکز همچون «جامع فقه - نسخه ۳» و «درایة النور - نسخه ۲» آماده عرضه در این قالب هستند. طبق برآوردها، نسخه ۴ جامع تفاسیر در سال ۱۴۰۰ تولید خواهد شد.

کارتابل‌های پیش‌فرض و ثابت کتابخانه استاندارد، عبارت خواهد بود از: «کتابخانه»، «جست‌جو»، «مشابه‌یابی»، «پژوه‌نگار»، «لغت‌نامه» و «کتاب‌شناسی».

کارتابل کتابخانه، خود دارای دو بخش «مخزن» و «نمایش» است که امکانات مربوط به نمایش کتب، عبارت است از: «فهرست کتاب جاری»، «مشاهده متن کتاب» و «امکانات پژوهشی کتاب، مانند: فیش‌برداری، حاشیه‌نویسی بر متن، انتقال متن به فایل ورد و...».

قابلیت مشابه‌یابی در متون، از جمله نقاط عطف در محیط کاربری کتابخانه استاندارد است. تاکنون مشابه‌یابی در محصولات مرکز نور، صرفاً در آیات و احادیث بود؛ اما امکان مشابه‌یابی در متون، تحولی بزرگ و ارزشمند در استفاده از محصولات نرم‌فزاری نور به وجود خواهد آورد. با توجه به اقتباس‌های فراوانی که مفسران در هنگام نگارش کتب داشته‌اند، میزان اقتباس و مشابهت مطالب یک کتاب از دیگر منابع معلوم می‌گردد. اهمیت این ویژگی، آنگاه نمایان می‌گردد که کاربر در فرایند پژوهش، روند تطور آرا و نظریات علمی مفسران را به‌خوبی پی‌گیری کرده، به خاستگاه

**برنامه فاخر جامع تفاسیر،
موسوعه‌ای شناخته‌شده و پُرافتخار
در حوزه محصولات نرم‌افزاری
در جهان اسلام به شمار می‌آید.
در طول سالیان گذشته، جایگاه
و اهمیت این برنامه، در بین
پژوهشگران حوزوی و دانشگاهی
تثبیت شده است؛ به طوری که
بسیاری از پژوهشگران و
قرآن‌پژوهان، در پژوهش‌های خود
پیوسته به آن مراجعه دارند**

قرائت، تفسیر، ناسخ و منسوخ و نظایر اینها (زرقانی، ۱۴۲۴ق، ج ۱: ۲۷). این نسبت، در برخی علوم دیگر همچون: «اصول فقه»، «فقه»، «منطق» و «فلسفه» نیز برقرار است.

با توجه به این نوع از نسبت بین دو علم تفسیر و علوم قرآنی، پروژه ادغام و ارائه دو برنامه «جامع تفاسیر» و «دانشنامه علوم قرآنی» در قالب یک نرم‌افزار جامع علوم قرآنی و تفسیر، امری خطیر و شایسته است. امیدواریم این مهم نیز محقق شود؛ خاصه اینکه ادغام دو برنامه، از جمله خواسته‌های مکرر کاربران و مخاطبان محترم نیز بوده و هست.

خوشبختانه، در فرایند تولید نسخه ۳ جامع تفاسیر، یک نوع ادغام اجمالی صورت گرفت و در حدود ۴۲ منبع علوم قرآنی، به مجموعه کتب جامع تفاسیر اضافه گردید، تا حدودی نیاز پژوهشگران به مباحث علوم قرآنی تأمین شود. انتخاب این منابع، بر اساس نیازسنجی کاربران بوده است. بنابراین، سعی شده است که کتب پُرمراجعه آورده شود و از ذکر منابع اصلی و جامع علوم قرآنی مانند: «الإلتقان سیوطی»، «البرهان زرکشی»، «مناهل العرفان زرقانی» و «التمهید آیت‌الله معرفت» غفلت نشده است. در صورتی که دو برنامه دانشنامه علوم قرآن و جامع تفاسیر - به هر علتی - تجمیع و ادغام نشوند، عملاً وجود این منابع تا حد قابل توجهی، کاربران و پژوهشگران عزیز را کفایت خواهد کرد.

سخن پایانی

گروه قرآن مرکز نور، مفتخر است که در طول سالیان فعالیت خود، با انجام پژوهش‌های متعدد قرآنی، به قدر توان و امکان توانسته است رضایت کاربران و پژوهشگران کلام الهی را کسب کند و با تولید محصولات کارآمد و مفید، نقش خویش را در پیشبرد و توسعه فرهنگ دینی و قرآنی جامعه به‌خوبی ایفا نماید.

برنامه فاخر جامع تفاسیر، موسوعه‌ای شناخته‌شده و پُرافتخار در حوزه محصولات نرم‌افزاری در جهان اسلام به شمار می‌آید. در طول سالیان گذشته، جایگاه و اهمیت این برنامه، در بین پژوهشگران حوزوی و دانشگاهی تثبیت شده است؛ به طوری که بسیاری از پژوهشگران و قرآن‌پژوهان، در پژوهش‌های خود پیوسته به آن مراجعه دارند.

شهرت و افتخار این برنامه، به حدی است که سال‌هاست به عنوان یک برند پژوهشی شناخته می‌شود. اغراق نیست که بگوییم جامع تفاسیر، به‌تنهایی نقش بسزایی در شناخته شدن هرچه بیشتر مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) داشته است و این نیست، جز توفیق خداوند بزرگ که نصیب مرکز خدمتگزار نور، به‌خصوص گروه قرآن شده است.

گفتنی است که به لطف الهی، در سال جاری (۱۳۹۸) با ایجاد «پایگاه جامع قرآنی» (Quran.inoor.ir)، فعالیت‌های پژوهشی قرآنی مرکز در فضای وب نیز قرار گرفت. ■

پی‌نوشت‌ها:

۱. نور الأنوار ۱، ۲ و ۳، به‌ترتیب در سال‌های ۱۳۷۳، ۱۳۷۷ و ۱۳۸۳ تولید شده‌اند.

۲. جامع تفاسیر ۱، ۲، ۲/۵ و ۳، به‌ترتیب در سال‌های ۱۳۸۳، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱ و ۱۳۹۴ تولید شده‌اند.

۳. عهدین یا کتاب مقدس (bible)، از عهد عتیق (old testament) و عهد جدید (new testament) تشکیل شده است.

منابع

1. www.noorsoft.org

۲. زرقانی، محمد عبدالعظیم. ۱۴۲۴ق. مناهل العرفان فی علوم القرآن. بیروت: دار الکتب العلمیة، چاپ چهارم.